

LEWE VAN S. J. DU TOIT.

HOOFSTUK I.

EERSTE LEWENSTIJD.

VOORGESLAG.

Deur die skrywer hiervan het Ds. Du Toit enige biesonderhede betreffende sijn lewe laat opteken, wat nou gaande-weg en stuk-stuk, al naar dit te pas kom, meegedeel sal word.

Met betrekking tot sijn voorgeslag het Ds. Du Toit die volgende laat opskrywe: "Sovér aanwysbaar is ons geheel uit Frans-Hugenote bloed. Bowedien is ons sowel van vaders- als moederskant van adelike afkoms. Die naam werd vroeër geskrewe: *Du Toict*, en word deur die familie-oorkonde aldus verklaar. Die stamvader was koningsgesind en het in 'n tijd van omwenteling, toen die koning voor sijn vijande moes vlug, hom op sijn solder verberg. Toen die vijande weer weg was, het hij die koning naar sijn leër teruggestuur. Als beloning daarvoor het die koning hom

in die adelstand verhewe met die titel: du toict d.i. *van die dak*. Die familiewapen bevat dan ook drie swaweltjies, diertjies wat soos daardie koning skuling seek onder die dak. Die familie bestaan nog in Frankrijk, België en Switserland."

Hier moet vermeld word, dat Ds. Du Toit 'n Stamlijs van die Du Toits laat druk het, die biesonderhede waarvan ontleen is aan 'n oue familieregister op perkament geskrewe. Aangaande die wapen teken hij daarop aan: "Van het familie-wapen hebben wij twee vormen gevonden, wijzende denkelik terug op twee afzonderliké takken van de familie. Het ene wordt gevoerd door leden der familie in Frankrijk en Engeland, waarin echter vreemd is dat het devies in 't Spaans is, luidende: *God en de Koning*. Het anderé, dat wel enigszins hierop gelijkt, vooral de leeuw bovenop, heeft echter in plaats van het schild een eikel zonder dop, en in plaats van de drie zwaluwen negen eikels met doppen en tot devies in 't latijn: *Deo Favente Tutus* (door Gods gunst bewaard)"

Die diktaat gaan dan voort als volg: "*Francois* is die stamvader van die familie in Suid Afrika. Hij het waarskynlik in 1688 uitgekom en is denkelijk dieselfde wat in Leiden (Holland) tijdelik gewoon het. Sijn broer Guillaume had ses dogters. Hulle name word nergens vermeld nie. Wat van Bruno die ander broer, same met 'n suster, geword het is nie bekend nie.

"Ou Francois en ook die ou Du Plessis, was manne van geld. Francois was 'n voortrekker, omdat hij gouw-gouw aansoek gedoen het om grond te koop waar nou Daljosaphat lê, maar die goewerneur het eers beswaar gemaak, omdat dit buite die grense van die toenmalige kolonie (n.l. Bergrivier) geleë was. Eindelikel werd op twee voorwaardes toegestem: 1) dat Francois sigself moes beskerm teen die Boesmans en 2) dat hij 1000 gulde moes betaal.

"Die plaas krij toen die naam van Kleinbos en die transport word deur Simon van der Stel in 1692 geteken. [Transport en plaas is nog in besit van Ds. Du Toit s'n weduwe.—Skrijwer.]

"Inderdaad het die oue Francois teen die Boesmans moes veg. Vandaar die naam Du Toits-kloof, die kloof waardeur hij hul vervolg het en wat lang die weg was naar Goudini, Worcester en die binnelande. Ook die naam Trompetterbos, ['n plaat bosse teen die helling van die berg] herinner aan die oorloggie, want daar werd die trompet geblaas en moes almal bij mekaar kom.

"Die ou Du Plessis het 'n plaas gaan koop aan Eerste Rivier. Nadat hij hier 'n tijdlang woonagtig was, is die stamhouer in Frankrijk oorlede en werd Du Plessis als naaste erfgenaam opgeroep om die landgoed en titel te aanvaar. Die goewerneur het in persoon uit die Kaap gegaan om die dokumente aan hom te oorhandig. Nadat die goewerneur goed ontvang was en geëet het, laat hij deur sijn sekretaris die papiere van die rijtuig haal en oorhandig dit aan Du Plessis met 'n gelukwensing. Maar hij bedank die goewerneur hartelik en sê: "nee, ik verlang nie weer terug nie naar die vleespotte van Egypte. Vrijheid van godsdien en gewete is mij meer werd." [Terwijl Ds. Du Toit dit dikteer, het hij onder tranen gesug: "Wat 'n oproep vir die nageslag!" Die verbondsge-dagte het Ds. Du Toit altijd diep in die siel gegrijp.]

GROOTOUERS EN OUERS.

"Mijn grootvader was *Ernst*, getrouwd met Leonora Elizabeth Malan. Hij was ouderling van die Paarl-

se gemeente en feitelik bouwmeester van die ou kerkgebouw, wat nog in gebruik is. Hij had 'n ijster wil en het selfs Ds. Van der Lingen nie ontsien nie, als die verkeerd was in sijn optrede. S. Eerw het dikwels gesê: "die man is 'n gebore generaal". En dan weer: "ik haat die man en tog moet ik hom respekteer."

"Mijn vader was *David Petrus*, getrouwd met Helena Elizabeth Du Plessis. Eïenlike stigter van die gemeente Wellington, werd hij als ouderling gekose nadat sijn broer Andries daar als leraar beroepe was. Daarteen kom toen objeksie in, omdat hij broer was van die predikant. Hoewel daarteen nog g'n wet bestaan het nie, het hij vir die roeping bedank. Later werd hij nie weer gekose nie, omdat oom Andries altyd als predikant daar gestaan het. Sagmoedigheid was sijn biesondere karaktertrek en vredemaak dikwels sijn werk. Mijn moeder werd gekenmerk deur stille godsvrug en huiselikheid."

Fris herinner sig die skrywer hiervan die beeld van die grootmoeder. (Sijn grootvader Du Toit het hij nooit geken nie.) Op ongeveer sewejarige leeftyd het hij, nadat sijn moeder oorlede was, enige tyd met sijn broer onder haar dak deurgebreng. Eén herinnering verdring egter al die andere, n.l. hoe hij smorens om 4 uur saam met haar opgestaan het, om na te kijk als sijn in die Bijbel en Dagboek lees. Hij hoor nog haar dunne stemmetjie als haar môrelied en môregebed opstijg. O, die jeugherinneringe uit 'n waarlik betere tyd als wat ons nou beleef!

Die oue familiewoning met sijn strooidak, sijn kleine ruitjies en breë vensterbanke, sijn ouderwetse glasekas en staan-horlosie, sijn sobere, blinkgewewe neubels, sijn halwe lig, sijn rustige ruimte, en daartusse die stille, ietwat tengerige gestalte van sijn grootmoeder-kijk, daaraan terug te denk is genoeg om die gemoed te verdiep en uit sijn wankeling weer op 'n fondament neer te sit!

Haar aangesig was fijn bewerktuig—die neusie was klein en skerp en die ogeblouw was die blouw van die hemel. Die spitse ken en die dunne lippe—alles het bijnemekaar gepas.

So het sijn in haar kleinheid en fijnheid geleef en verdwyn; verdwyn om in haar jongste en grootste seun te herleef en te blijf leef. Salige moederwerkzaamheid!

DIE SEUN.

Daar was 6 broers en 7 susters. 1 Broer en 3 susters is jong oorlede. Al die ander was

getrouwd en het 'n hoë ouderdom bereik. Van die broers is mees bekend Daniel Francois, wat met die bijnaam "Oom Lokomotief" genoem werd, en Ds. C. W. Du Toit, die Hervormde predikant van Potchefstroom.

Stephanus Jacobus werd gebore 9 Oktober, 1847. Hij was die 13e kind—egter g'n swakke agternakommertjie nie, maar die saamtrekking van die familiekrag.

Van sijn jeugdaë is min bekend. Wat uit die verdwijnende verte kan teruggeroep word, gec ons. Ons het dit te danke aan Mnr. D. F. du Toit (Oom Lokomotief), die 12de kind en net enige jare ouere broer van Ds. Du Toit.

Als biesondere en belangrijke besitting van die familie moet vermeld word, ou Ta en ou Aja, 'n jong en meid, twee tradisie-draërs van die oue slawetijd. Oom Loko sê: "na die vrijdom van die slawe het hul bij ons gekom en het geblij tot hul dood toe. Van die agste kind af het ou Aja gedien als vroedvrouw, die kinders gespeen en half-groot gemaak. Ds. S. J. du Toit was al omtrent twee jaar oud toen hij gespeen is en het vir Aja "ma" en vir ma "nôï" genoem. Met speen het Aja die kinders in haar buitekamer geneem. Ds. Du Toit het haar toen gedreig met: "ma, als jij mij nou nie naar nôï toe gaan breng nie, dan vlock ik." Sij was die vroedvrouw van die omgeving, en is aan slaapberoerte oorlede, nadat sij enige nagte in haar beroep wakend deurgebrenghet. Sij was dag en nag tot diens gereed.

"Met ou Ta het ons twee heelwat grappies gehad in die werk, o.a. het ons die ou vertel dat die wereld draai, wat hij natuurlik met die gewone, goedkope argumente bestrij het.

"Eën aand was hij weer tamelik hoog deur die takke en het Aja laat in die kombuis blij werk. Hij het toen kwaad geword, want hij wou eet en gaan slaap. Toen begin hij plan maak, als sij inkom, om haar te vra waar sij so lank geblij het; dan sal sij dit antwoord, en dan sal hij haar so sê, ens. So het hij 'n lange woordewisseling voorberei, waarin hij natuurlik die beste daarvan afgekom het. Toen sij kom begin hij ook; maar hij krij g'n antwoord nie. Sij sit hulle kos stil-stil op tafel, terwyl hij deurpraat om die twis uit te lok. Sij gaan toen bij die tafel sit met haar hand voor die oë. Hij praat maar deur sonder dit op te merk. Naderhand kijk hij op en sien dat sij met die hand voor oë sit. Hij dag toen bij homself: glo,

die vrou bid en ik sit raas. Dit het hom so beskaamd laat voel, dat hij sonder eet gaan slaap het. Die storie het hij self vertel.

“Later is hij helemaal verander, sodat hij bij sekere geleënheid aan Mnr. Pannevis vertel het, dat hij voorheen ’n “dronkenaar” was, maar tot bekering gekom het.

“Die inneming van die Kaap het hij als agterrijer van sijn baas bijgewoon. Hij kon daar dan ook een en ander van vertel, hoewel hij toen nog maar jong was. Jarelang was die ou veewagter en het vir ons saans wilde eetgoed meegebring, met die boodskap, dat die bobbejane dit vir ons stuur. Ons moes dan vir die bobbejane artikels terugstuur, wat hij kon geniet, en daarvoor het ons gewoonlik later ’n dankie teruggekrij. Soms het ons met hom saam veld-toe gegaan en dan het hij stories vertel.

“Uit die jeug van Ds. Du Toit, so gaan Oom Loko voort, kan ik nie iets biesonders vertel nie. Onder ons maters is sijn buitegewone gawe nie eienlik opgemerk nie, waarskijnlik om die gemeensame verkeer. Vader moet dit egter tamelik vroeg opgemerk het, dat hij ’n buitegewone kind was en het met moeder wel eens daaroor gepraat. Een van sijn onderwysers, Eerw. Roth, ’n Hollander, wat later in Amerika predikant geword het, het dit ook opgemerk en met vader daaroor gesproke. Molik was dit te sien uit sijn selfverdediging, waardeur hij hom die naam van “klein advokatjie” verwerf het.

“Sijn sterke geheue het daaruit geblijk, dat hij sonder moeite hele preke kon opskrijwe waar hij onder was. Als kind was hij ’n waaghals, dikwels onversigtig, sodat hij lelke ongelukke gekrij het. Als hij bergtoe gaan, dan was halsbrekende toere op kranse en steiltes aan die orde van die dag. Sijn moeder het dikwels gesê, dat sijn hartkloppens had totdat hij weer terug was.

SKOOLDAE.

“Buiteskooltjies, aldus verder Oom Loko, was in die daë maar erg primitief. Daardie, waarin Ds. Du Toit sijn eerste opleiding ontvang het, was ’n sogenoemde 3de klas goewernementskool aan die Dal, deur die regering op die £ vir £ stelsel tot op sekere hoogte (ik meen £30 van weersij) ondersteund en soms geinspekteerd. Sovér ik mij kan herinner was die eerste onderwijser van Ds. Du Toit ’n sekere meneer Bart Smith, ’n man van Engelse afkoms, maar met foutiewe uitspraak van sijn eie taal. Onse uitspraak werd

daardeur so bedorwe, dat ik vandaag nog skaam voel om die bietjie Engels wat ik ken te gebruik. Ds. Du Toit het egter oor die moeilikheid heengekom.

Ons het bietjie uit Hollands in Engels leer vertaal, en omgekeerd. Lees, skryf en sijfer, met *bietjie* aardrijkskunde was sowat alles wat ons geleer het - met inbegrip van heelwat Bijbelse geskiedenis en vraë (v.d. Berg, *Bijbelshistorie Vragen* en Hellenbroek, *Voorbeeld der goddelike Waarheden*.) Als 'n kind sover dit gebreng het, dat hij bietjie aardrijkskunde ken en eenvoudige proporsie (reël van drie) sommetyes kan maak en sijn vraëboekies ken, dan was hij volleerd. Natuurlik kon nie algar daarby kom nie.

"Later het ons Eerw. Roth als onderwyser gehad en is die onderwys 'n trappie hoër gegaan. Vertaalboekie was Dr. Changuion's "Elements of Translation", in 'n serie van drie boekies. Selde werd egter toen die derde deeltjie bereik. Eerw. Roth was Hollander van geboorte en had 'n eg Hollandse aksent. Hij kon goed sing, en hij het ons daarin bietjie onderwys gegee".

Aangaande dië tijd het Ds. Du Toit als volg gedikteer: "So onvrijmoedig was mijn aard, dat hul mij in g'n geselskap kon krij nie en dit het sla gekos om mij te beweeg skooltoe te gaan. In mijn later lewe moes ik staan voor konings en keisers, synodes en volksvergaderinge, sonder dat onvrijmoedigheid mij ooit gehinder het. 'n Bewijs dus, 1) hoe Gods genade 'n natuurlike swakheid kan oorwen en 2) dat Gods roeping onse bekwaammaking is.

"Die onvrijmoedigheid was oorsaak, dat ik nooit aangedring het om als predikant opgelei te word, hoewel ik roeping daarvoor gevoel het. Mijn opvoeding het ik ontvang in 'n gewone burgerskool. Toen ik 4 jaar oud was kon ik Hollands en Engels lees."

'N JEUGDIGE WORSTELING.

Ds. Du Toit het in sijn geskifte sig selde oor sijn eie gemoedslewe uitgelaat. Daarom stel ons temeer op prijs die ontboeseming, wat voorkom in sijn kragtige preek, getiteld: "Verwerping der Predestinatie is opstand tegen God," en wat op hierdie periode van sijn lewe betrekking het.

"Ik heb geloofd, daarom spreek ik," so skrywe Ds. Du Toit. Ook in dezen sijn onze woorden een persoonlike getugenis. Laat skrywer dezes u sijn levenservaring, tot op heden een geheim aan weinigen bekend, openbaren, en de mededeling zij een bezegeling van deze leer en menigee tot een heilrijk voorbeeld!

"Ik was een klein jongske, hoe oud weet ik niet, maar ik sliep nog bij mijn vrome ouders achter in het hoekje van 'het bed, dus

tussen 5 en 7 jaren naar mijn beste weten. Mijn ouders waren van de stille bidkamer-heiligen, die, schuchter in 't heilige, met hun godsdienst niet tekoop liepen. We wisten dat zij de Heere vreesden en voor ons baden; doch nooit in 't openbaar. (Het was nog voor de dagen der opwekking.) En veel praatten zij ook niet over godsdienst, hoewel trouw in de huisgodsdienst en in het vermanen van ons waar 't nodig was.

"Toen reeds fluisterde de satan mijn jong gemoed al die Godevijandige ingevingen in, zoals: "als God alwetend, almachtig, vrijmachtig is, waarom heeft Hij dan de aarde en de mens geschapen en de mens laten vallen om hem dan voor eeuwig te verdoemen?... Dan is Hij toch niet de gunstige en barmhartige God!"... enz. En toen de satan mij nu in deze zondige opstand tegen God ver genoeg opgezweept had, begon hij mij te pijnigen met de ingeving: "Nu hebt gij de zonde tegen de Heilige Geest begaan; gij hebt u tegen God zelf bezondigd; dat is een bewijs dat gij geen uitverkorene zijt;—voor u is dus geen genade!" enz.

"o Welk een zieleworsteling voor een nog zo jeugdig hart! En ik had geen vrijmoedigheid om met iemand te spreken, zelfs niet met mijn ouders. 's Daags zocht ik zoveel mogelijk de eenzaamheid en worstelde daar in 't gebed. 's Nachts kon ik niet slapen, en dat was het zwaarste om zulks voor mijn ouders verborgen te houden. Dikwerf bemerkte mijn lieve moeder, dat mij iets hinderde, en vroeg wat mij mankeerde. Dan zeide ik maar dat ik zo naar voelde aan mijn hart, waarop mij wat kamfer of iets anders te drinken gegeven werd. En werkelijk deed die worsteling, die vrij lang duurde, mijn hart zo aan, dat men mij aan de behandeling van Dr. Brebner overgaf. Maar de kwaal zat te diep voor aardse middelen. o Wat ik in die tijd doorbracht weet God alleen, en zal eerst de eeuwigheid openbaren!

"Ik bad en worstelde. Maar ach, al meer bleek mijn onmacht en doemschuldigheid. Ik had God gelasterd—ik was geen uitverkorene—ik was bestemd voor 't eeuwig verderf en wat kon alle bidden en worstelen daartegen doen? Daarbij kwam bovendien het besef dat ik ten volle de hel verdiend had. Ik wilde mij daaraan ontworstelen, maar 't was mij als kwam de hel mij steeds nader. Mijn krachten begaven mij almeer. Het was als iemand die tegen een sterke stroom met alle krachten opzwom, en toch al verder afdreef.

"Eindelijk, op een avond (door mij niet opgetekend maar 'tis opgetekend in Gods gedenboek) in de avondschemering ging ik achter het huis, langs een sloot, bij een oude boomstam—die boomstam is er niet meer, maar de plek zal ik nooit vergeten, zij blijft mij heilig daar viel ik neer. Ik was uitgeput. Ik kon niet meer. Ik had vastgehouden en geworsteld. Maar nu zonk ik. De 'angsten der hel hadden mij bevangen. Ik liet los. Ik liet alles los. Mijn hart ontzonk mij en sprak: "Ik kan toch tegen God het niet volhouden. Wat zal ik dan nog langer kermen en worstelen. Laat ik mij maar eenmaal overgeven voor het verderf en dan maar verder het leven genieten tot de dag mijns doods."

"Daar knielde ik die avond bij die boomstam. Wat ik bad kan ik nu niet meer teruggeven. De Geest zelf bad in mij met onuitsprekelijke zuchtingen. Maar wat diep in mijn ziel voor eeuwig gegript staat, als hetgeen tussen God en mijn ziel alstoen plaats vond, is dat ik daar mijn leven heb verloren, maar om het te vinden. Ik gaf mij over om verloren te gaan, en vond daarin mijn eeuwige behoudenis. Mijn overgave was deze: "Ach, Heere, ik kan niet meer! Ik heb nu al genoeg gekermd en geworsteld. Maar hebt Gij mij voor het eeuwig verderf bestemd, dan kan ik er toch niets tegen doen, en ik heb het verdiend. Mijn oordeel is rechtvaardig. Nu dan,

ik geef mij hier van avond over aan de hel, om voor eeuwig verloren te gaan. Alleenlik, ik werp mij neer aan de voet des kruizes. Laat mij daar verloren gaan. Meer kan ik niet!" ..

“Ik viel daar in onmacht neder. Hoelang het duurde weet ik niet. Of Gods engel mij opwekte uit wat anders mijn doodslaap wezen zou, weet ik niet. Enige tijd moest er voorbijgegaan zijn. Want toen ik weer tot bewustzijn kwam was het donker. — Donker daar buiten ja, maar licht in mijn ziel. Daar sprak de Geest: “Zo wie zijn leven zal willen behouden, die zal het verliezen, maar zo wie zijn leven verliezen zal om mijnentwil, die zal het vinden.” En ter ere van Gods verbondstrouw durf ik verklaren: ik heb nooit weer getwijfeld aan mijn genadestaat.”

DIE GROTE OPWEKKING.

'n Gebeurtenis wat beslissend op Ds. Du Toit s'n jonge lewe gewerk het, was die Opwekking van 1860, waaromtrent hij die volgende meegedeel het:

“Bijna al die predikante het met die opwekkings meegegaan. Wat nie meegegaan het nie was manne van meer liberale rigting, en wat beslis daarteen sig versit het op grond van gereformeerde oortuiging was Ds. D. van Velden en Ds. A. F. Du Toit.

“Toen die opwekkingsgees sig te Wellington openbaar, het Oom Andries 'n strenge preek daarteen gehou op grond van Mat. 6:6. Hij het die verskillende wijze van bidde volgens Gods Woord uiteengesit en gewaarskuw teen die hedendaagse bidure. Insonderheid het hij aangewijs, dat dit lei tot ontheiliging van Gods naam. Mijn ouere broer, David, het agtergebly om die aand die biduur in Wellington bij te woon. Toen hij laat thuiskom vertel hij dat 'n meisie in haar gebed op alleraanstotelikste manier die naam van God *uitgesing* het, als 'n soort van verset teen die waarskuwings van Oom Andries.

“Teenoor die vermanings het die gemeente met bidure voortgegaan. Kerkeraadslede het ook voorgegaan. Ook Ds. Van der Lingen was tot op sekere hoogte daarmee eens, totdat die bidure in die distrik van Worcester die vorm aannem, dat almal geljkop luid bidde en flouw val, sodat grote wanorde veroorsaak werd. Die gees het sig ook oorgeplant naar Franshoek en Klein Drakenstein. Naar die laaste plek het Ds. Van der Lingen selfs onverhoeds een aand gegaan en hul tot orde geroep, veral op grond van 1 Cor. 14 : 32,33.

“Mijn vader had self 'n biduur, van die eerste soort, in huis. Als kind het ik self daaraan deelgeneem, maar daar nooit g'n vrede mee gehad nie. Ik het ondervind dis 'n ongesonde vroomheid, wat op die duur g'n opwekkende maar neerdrukkende invloed op die gees uitoefen. Bowendien het ik toen al die misbruike

gesien wat daaruit voortvloei, bijv. dat op mekaar geskimp word met gesangversies en in die gebed."

STUDIETIJD.

"Tot mijn 19de jaar het ik boerwerk gedaan, toen die inwendige roeping onwederstandelik werd. Ik kon net lees en skrywe en het tog in 'n jaar en nege maande mijn admissie-eksamen vir die kweekskool gemaak.

"Nominaal was ik op die Paarlse Gymnasium, maar die meeste werk het ik privaat bij die lerare gedaan, vernameelik bij Mnr. Pannevis. (Aangaande Mnr. Pannevis word later meer meegedeel.) Hij was biesonder thuis in Grieks en Latijn, en in bijna alle Europese tale. Mnr. Pannevis was godsalig en het niks om die guns van die wereld gegee nie. Hij was 'n bewonderaar van Bilderdijk en self maker van mooie gedigte.

"Die eerste liefde vir die Afrikaanse taal het hij en Mnr. Van der Lingen bij mij opgewek. Dan het hul mij grote voorliefde ingeboesem vir Hollands en Hollandse letterkunde, terwyl anders die opvoeding in die land op Engelse lees geskoeid was.

"Toen het ik reeds stukke en gedigte in die "Zuid-Afrikaan" geskrywe, stukke geinspireer deur die anti-Engelse gees van Mnr. Pannevis en Van der Lingen. O.a. kan ik hier noem die gedigte: "Aan mijn Vaderland", "Wedersta de Beginselen" en 'n reeks hekeldigte, o.a. teen die liberale rigting, waarvan te noem is: "De moderne asprofeet" en "Het Serpent en het aanbeeld".

"Die godsdienstige oortuiging in die Paarl bij mij aangekweek, het mij bietjie soos 'n uil onder die voëls laat voel in Stellenbosch. Bijna al die studente het vijandig teenoor mij gestaan. Voor die 4 jaar om was het die meeste met mij saamgestaan en werd ik gekose als president van die studente-korps.

"In harmonie met prof. Hofmeyr het ik gestudeer en wat ik te Stellenbosch opgedaan het aan kennis van die gereformeerde leer en veral van die profesie, het ik aan prof. Hofmeyr te danke. Hij het ons Rom. 9:11 goed ingeprent. Met mij saam is klaargekom D. Ackerman, A. Faure en B. Kéet.

"Prof. Hofmeyr vra mij toen om in Holland verder te gaan studeer. Ds. A. Murray was, op mededeling van prof. H. daarmee eens, en het die geld bij 'n paar vermoënde lede van Wellingtonse gemeente gekrij, daar ik niks had nie. Met die voorwaarde daaraan verbonde kon ik egter nie eens word nie, n.l. dat ik 'n toekomstige professorale benoeming in Stellenbosch

moet aanneem. Ik het gevrees, dat ik met die heersende rigting nie sal kan saamgaan nie. Ik raak bowedien verloop en gee die plan op.

TRANSVAALSE REIS.

“Daarop stel die professore aan Ackerman en mij als proponente voor om offisieus 'n reis naar Transvaal te onderneem in verband met die kerkkwessies. Ds. Van der Hoff van Potchefstroom het predikante uit Holland gekrij. Inmiddels was Ds. F. Lion Cachet begonne met die stigting van die Ned. Ger. Kerk in Transvaal, en was op sijn aandrang daarheen beroepe Di. Jooste, H. Neethling (Utrecht), en Kriel (Lijdenburg). Ds. Cachet het 'n onversoenlike houding teenoor die Herv. Kerk aangeneem, sodat g'n Stellenbosse student daar sou beroep word of daar sou gaan preek.

“Intusse werd Burgers president en gee hij 'n geweldige stoot aan die Herv. Kerk als Staatskerk, terwyl van die houding van die Kaapse Kerk gebruik gemaak werd om predikante uit Holland te krij. Ds. Van Warmelo werd deur die kerkeraad van Pretoria naar Holland toe gestuur om daar navraag te doen naar predikante wat hierheen sou wil kom.

“Dr. J. J. Kotze (Richmond) doen daarop 'n reis naar Transvaal en preek in die Herv. Kerk, in Pretoria. Meteen vertel hij aan die kerkeraad watter soort predikante uit Holland kan verwag word en dit geef 'n gees van ontevredenheid. Kotzé word daar beroepe, maar bedank. Daarop skrijf oud H. Pretorius aan Dr. Ph. Faure en Dr. Robertson als moderator en skriba van die synode en als deputasie, wat vroeger gemeentes daar besog het, en vraag om 'n paar jonge predikante te stuur wat moes preek met die oog op beroep. Faure en Robertson skrijf aan die professore, wat Ackerman en mij aanbeveel. Ons werd gestuur met aanbevelingsbriewe van die vier en met opdrag om sonder strijd op te wek eenvoudig net die Evangelie te verkondig waar ons gevraag word.

“Ackerman gaan oos, ik wes met die bepaling om op Pretoria saam te kom. Onpartijdig het ik vir beide soort van gemeentes gepreek op grond van die belijdenisskrifte wat in beide dieselfde was. (Dit het Cachet deur sijn strijd verkrij, dat die Herv. Kerk die belijdenisskrifte erken het.) Op Pretoria, en wel bij Nagmaalsgeleênheid, was 'n seer grote opkoms. Ds. Smits sou kom als plaasvervanger van Ds. Van Warmelo. Ik had toen reeds in buitewijke van Pretoria gepreek. Smits kom Vrijdag nie uit nie. Saterdag-

môre was Smits daar nog nie, nou word die wriewing groot. Die meer liberale partij krij 'n partij van die kerkeraad, wat ons twee nie wil laat preek nie op grond van 'n besluit wat die kerkeraad geneem het tijdens die besoek van Dr. Kotzé, n.l. dat hulle predikante sal laat preek wat sitting het in die Kaapse synode. Die ander partij hoor dit en die gevolg is grote wriewing.

"Toen die spanning op sijn hoogste was die Saterdagmiddag, kom daar berig dat Ds. Smits 'n ongeluk had onderweg en nie kon kom nie. Die kerkeraad hou 'n verg. in die konsistorie en buite is gemeentevergaderings bij die waëns. Josop Fourie, lid van Uitvoerende Raad, klim op 'n wa en seg: "Burgers! die kerk het óns gebou; mijn hand het elke baksteen gemaak en vandag sal ons vir ons nie laat uithou uit die kerk nie. Als die kerkdeur nie binne 'n half uur oop is nie, stel ik voor dit oop te trap." Almal is daarmee eens.

"Veldkornet Lewies roep sijn burgers op om die roers klaar te hou en hul stuur 'n deputasie naar die kerkeraad met die versoek om ons twee te laat preck. Die kerkeraad laat ons roep en vraag of ons sitting het in die Kaapse synode. "Nêe, sê ons, maar ons is gelegitimeerd als proponente," en ons vertoon die aanbevelingsbriewe. Ons deel verder vrindskappelik mee dat die doel van onse sending nie is om vijandskap te wek nie, maar dit weg te neem. Die kerkeraad besluit dadelik dat er g'n nagmaal sal wees, maar wel prediking.

"Die Maandagoggend maak enige van die gemeenteliede 'n versoek op aan die kerkeraad, 1) om Ds. Van Warmeloo te versoek g'n predikante uit te breng nie en 2) om mij te beroep. Die versoek werd bijna eenparig deur die gemeente geteken. Maar die kerkeraad kon nie dadelik handel nie; g'n konsulent was aanwesig.

"Ds. Van der Hoff, opgenome met mij tijdens die besoek te Potchefstroom, tree nou self als voors. van die kerkeraad op en laat die beroep uitbreng; maar die partij van Van Warmeloo protesteer en die saak moes voor die kerkelike kommissie kom. Dit het lang geduur; gevolg was dat die beroep bekragtig werd."

UIT 'N REISBESKRIJWING.

In verband met die Transvaalse reis, gee ons eers 'n paar uittreksels uit 'n reisbeskrywing van Ds. Du Toit, wat in die "Elpis" van Jan., 1874 opgenome werd:

“*De Maatschappij.* Wij treden nu op een moeiliker gebied. Bomen en stenen laten zich toch gemakliker beschrijven dan mensen; zij worden niet opgeblazen als men ze prijst, zij worden niet hoos als men hunne gebreken aantoot. Doch met de leuze, “De waarheid zal u vrijmaken!” treden wij ook dit gebied vrijmoedig in.

“Dat de *beschaving* nog veel te wensen overlaat, behoeft ik niet te zeggen; dat is wat elkeen weet. De geschiedenis onzer landgenoten aldaar laat zulks reeds vooraf veronderstellen; jaren lang toch hebben zij daar geleefd, bijna geheel ontbloot van leraren, onderwijzers, boeken, enz. Wat zij hadden, was hun bijbel. Ja, hier kan men een nieuw voorbeeld vinden van wat de bijbel voor een volk doen kan. Wij voor ons waren verbaasd over de hoogte van zedelijke beschaving, waarin wij de burgers over het algemeen, onder de genoemde omstandigheden, aantroffen. En zelfs in de burgerlike samenleving zal men verbaasd staan, als men de maatschappij aldaar uit dit oogpunt beschouwt, om te zien hoe deze “uitgeweken boeren” zich zelve een staatkundige en maatschappelijke opvoeding hebben gegeven.

“*Een vrije Republikeinse geest* heerst gevolgelijk in het huisgezin, de staat, en de kerk. Het kan niet anders dan de kolonist treffen hoe de volkstem hier het hoogste gezag heeft. Zij zijn nog niet gewoon aan bukken en buigen voor vreemde overmacht, die vrije zonen der Republiek. Zij denken voor zichzelf en handelen voor zichzelf. Dat de vrijheid hier echter nog niet tot bandeloosheid is ontaard, moet wel bijna elkeen verbazen; maar is toch een feit dat elke onbevooroordeelde opmerker treft. De Transvaler is geen slaafse onderdaan, daar is hij niet aan gewoon; maar hij is evenmin een wederspannige ourstoker. Hij oordeelt vrij over Volksraad, Uitvoerende Raad en President, en zal ook handelen overeenkomstig zijn oordeel; maar met eerbied en bescheidenheid. Dat verstandig redeneren, dat vrij oordelen, heeft ons meer dan eens aangenaam verrast daar waar men het niet zoeken zou. De Transvaler wil vordering en verbetering; hij zal zelfs verouderde vooroordelen laten als gij hem verstandelijk overtuigt. 't Is hier duidelijk te zien, men is gewoon zichzelf te regeren, en niet maar blindelings aan te nemen wat hem opgedrongen wordt.

“*De kerk.*—Wij treden nu op het allertederst gebied. Wie iemands godsdienst aanraakt, raakt zijn hart aan. En dit schijnt bovenal het geval te zijn in de Transvaal. De kerkelijke partijen zijn er scherpgetekend en hebben een gescherpt gehoor. Niet licht zal men een goed woord spreken van deze, of gene zal zeggen: “Het is een kwaad woord van mij.” Doch sympathien en antipathien zijn er overal in de wereld, en, het ongelukkigst van al, het meest op godsdienstig gebied. Maar ook hier zullen wij trachten de ware les te behartigen, en de voorzichtigheid der slang met de oprechtheid der duif te paren.

“*Het standpunt*, waaruit wij de kerkelijke partijen beschouwen, is hetzelfde als waarop wij met de vertegenwoordigers hebben kennis gemaakt, nam. geheel onpartijdig. Wij hebben ons niet geworpen in de armen van deze of gene partij om uit hare ogen te zien wij hebben menig aanbod van hulp en vriendschap, dat anders welkom zou wezen, afgeslagen, omdat wij niet aan de hand van deze of gene partij de Republiek wilden doorgeleid wezen,—wij hebben nergens gevraagd: Wie is van Paulus? of: Wie is van Apollos? Maar, wie is van Christus? En hebben zodoende overal het Evangelie gepredikt waar wij gevraagd werden. Slechts een uitnodiging kunnen wij ons herinneren te hebben afgeslagen, en wel omdat het ons onmogelijk was daaraan te voldoen. Wij hebben met de leraren der Herv. en Ger. Kerk (de Genootschappen die ons het meest aangaan) broederlik samengewerkt—met hen omgegaan voor hen gepredikt; en door allen zijn wij met vriendelijkheid en liefde ontvangen. Ook bij de gemeenten van beide partijen waren wij welkom. Bij sommige leden der Ned. Ger. Kerk

wekte onze handelwijze verdenking; zij zagen liever dat wij voor Gereformeerden *alleen* zouden prediken, en wel, omdat anderen vòòr ons zo gedaan hadden."

UIT DIE REISJOERNAAL.

Dan gee ons nog stukke uit Ds. Du Toit s'n reisjoernaal, waarvan Dr. Robertson destijds (buite wete van die skrijwer) stukke in die "Zuid-Afrikaan" gepubliceer het. Dit werp 'n belangrijke lig op die kerkelike toestande van die tijd. Die leser moct opmerk, dat onder 'gereformeerden verstaan word Nederd. Gereformeerden. Die stukke lui als volg:

"Lichtenburg, 16 Julie. - Onze ondervinding tot hiertoe getuigt dat de partijdigheid bij de Geref. sterker is dan bij de Herv. B.v. de Herv. hebben er niets tegen dat wij voor Geref. en Herv. gelijkelijk prediken, maar de Geref. (velen altans) zijn ertegen. Ds. Jooste stemt ook mijne wijze van doen niet geheel toe: hij wil namelijk, dat ik wel voor de Herv. aan hunne huizen doch niet in hunne kerken predike. Hij verzekert mij echter, dat zijn *doel* hetzelfde is, namelijk, het heil zowel der Herv. als der Geref. kerk. De Herv. gemeenten verlangen nog naar orthodoxie en vereniging met de Geref. Zelfs velen (de meesten) onder de Geref. verlangen ook naar hereniging. Allen zien belangstellend uit naar de Synode van Okt. in de Kaapstad, en wensen dat de Synode wilde samenwerken om hier 'n hereniging tot stand te brengen.

"Marico 21 Julie. — Marico is 'n fraaie, vruchtbare streek. Water is overvloedig, zodat de afloop der fonteinen van de plaatsen een rivier vormt.

"Twee jonge dorpen zijn er aangelegd, omtrent 'n uur van elkaar verwijderd: — Jacobsdal door Gereformeerden en Zeerust door Hervormden, het laatste door de Volksraad erkend. Marico is 'n vruchtbare bodem in het tijdelike, er kan veel gedaan worden. Zo ook in het geestelike. De Geref. gemeente telt er tussen de 2 en 300 leden; en de Herv. tussen de 3 en 400. Ds. Jooste komt er *vier* en Ds. van der Hoff *twee* malen 's jaars. 'n Vereniging schijnt hier best mogelijk en zeer wenselijk.

"Rustenburg 28 Julie. — Het dorp is mooi bebouwd en beplant, omringd van fraaie plaatsen. Ds. Smits ontving ons met voorbeeldeloze vriendelijkheid. Met hem schijnt samenwerking wenselijk. Hij geeft 't mij tekennen als zijne begeerte, dat de Herv. kerk mij toegang verlenen wil. Hij schijnt werkelijk de invloedrijkste predikant in de Herv. kerk (zo niet in geheel Transvaal), hetgeen wij toeschrijven aan zijne vriendelijkheid en erkende rechtzinnigheid, want zeker is 't dat hij algemeen in de Transvaal voor 'n rechtzinnige doorgaat. De toestand van Pretoria is inderdaad treurig, — zijde het in vier partijen verdeeld. Een deel heeft zich afgescheiden onder Ds. Smits, en weigert te herenigen, voor zij zien welk een leraar hier beroepen wordt; 'n ander deel houdt vast aan ds. Begeman, die 's Zondags in het kantoor predikt; 'n derde deel volgt ds. Van Warmelo en het vierde deel wil bepaald 'n rechtzinnige predikant hebben. De Heer zelf beslisse die strijd, zodat Zijn naam verheerlijkt worde; ik houde mij geheel onpartijdig, — laat mij niet met geschillen en partijenschappen in — maar predik slechts 't evangelie waar er 'n opening is.

Nu nog 'n enkel woord over de stand der kerkelike partijen over 't algemeen. De kerkelike scheuring (want anders kan ik 't niet noemen) heeft 'n grote dienst gedaan aan de zaak van Christus in Transvaal, maar, aan de andere zijde, 'n groot nadeel tweeweggebracht.

Tweederlei zijn de voordelen, en tweederlei de nadelen door de op-richting der Ned. Geref. kerk tegenover de Staatskerk ontstaan.

I. Voordelen.— 1. Zij heeft de Herv. kerk gedwongen onze be-lijdenis-schriften aan te nemen. 2. Zij heeft de Herv. kerk gedwon-gen gemeenschap te zoeken met onze Synode.

II. Nadelen.— 1. Zij werkt leerheiligheid in de hand in de Geref. kerk zelve. Men hoort vrij dikwels de Geref spreken van hunne kerk als *de ware kerk*. 2.....

“De grote roeping der Geref. kerk was, m.i., om de twee voordelen zoeven genoemd te bewerken. Nu heeft zij uitgediend. Zal er nu verder iets gedaan worden, dan moet 't in de Herv. kerk zijn. Zelfs vele Geref. zien zulks in. Zeer wenselijk is 't dat de Synode in Okt. de Transvaalse belangen zeer ernstig behartigt; wenselijk dat zij daartoe niet vrage naar de *namen*, maar naar de belijdenisschriften der beide kerken, die, met 'n klein verschil, gemakkelijk uit de weg te ruimen, dezelfde zijn; wenselijk dat zij daartoe 'n tweede kommissie zende, om de leraars en ouderlingen der beide kerken te ontmoeten, en tot 'n hereniging te leiden;—wenselijk dat men, gelijk Paulus, (vergetende hetgeen achter is, en zich strekkende tot hetgeen voor is) de grieven van het voorledene 'n weinig terzijde stelle, om 't heil van de toekomst. De harten van duizenden in de gemeenten der beide kerken verlangen zuchtend daarnaar, dat de breuke tussen ouders en kinderen, vrienden en bloedverwanten, toch eindelijk geheeld, en 't evangelie van Christus vrijer en meer onbelemmerd verkondigd worde.—Broeders! Als de zaak van de Transvaal in de Synode besproken wordt, denkt dan dat de ogen van duizenden alhier op U zien, en van U *ondersteuning ver-wachten*.”

Bowestaande is ontleen aan die “Volkstem”, van 26 Sept., 1873. In dieselfde blad van 31 Oktober, 1873 re-ageer Ds. Du Toit op die publikasie van sijn mededelings. Sommige stukke van wat openbaar ge-maak werd had hij liewers als “sub rosa” mededelings beskouw, maar hij sê tegelyk, dat hij niks terugneem van wat geskrewe werd. Dan geef hij weer sijn ge-voelens omtrent wat moet gedaan word. Dit kom in hoofsaak met bowestaande ooreen.

TERUG IN DIE K. K.

Die diktaat van Ds. Du Toit het opgehou met die mededeling, dat dit lang geduur het voor sijn beroep bekrachtig werd. Dit gaan dan als volg voort:

“Terug in die Kaapkolonie kon ik nie anders dan tydelike beroepe aanneem, hoewel ik nie minder dan 12 had. So het ik 6 maande diens gedaan vir Dr. Heyns in die Kaap en toen in Wellington vir Ds. A. Murray. Hier werd ik geordend. Daarna was ik 'n tydjie te Kruisvallei (Tulbagh), en vandaar het ik naar Noorder Paarl gegaan.

“Gedurende mijn verblijf in Wellington het ik in nadere aanraking gekom met die opwekkings en die bidure, wat ik moes lei, o.a. die Pinksterbidure.

“Toen het ik hul verklaar wat die ware Bijbel- en Kerkleer is, en dat m.i. elke gebed om 'n nuwe uit-storting van die Gees 'n miskenning is van die H. Gees,

---

en ons in gevaar breng om ons te besondig teen die werking van die H. Gees, wat reeds gegee is.

“Dit het ’n geweldige indruk gemaak, maar Ds. Murray het bij sijn terugkoms gesê, dat ik nog ’n jonge man is, ’n onervare koetsier, wat vir ’n klip aan die een kant wil pad gee, maar gevaar loop te vér uit te draai en in ’n sloot aan die ander kant tereg kom.”